

KADINLAR VE TERÖRİZM: ÇEÇENYA'NIN KARA DULLARI

Dr. Öğr. Üye. Altun ALTUN*

ÖZ

Kadınlar her zaman terörizme ve siyasi şiddete karışmış olsalar da, çok az insan terörizmi kadınlarla ilişkilendirmektedir. Toplumsal cinsiyet klişelerinin aşılması ve kadın şiddetini etkileyen koşulların incelenmesi gerekmektedir. Birçok kadın terörist grupların erkek üyeleri kadar kana susamıştır ancak kadınların motivasyonları öfke, keder, intikam arzusu, milliyetçi ya da dini şevk gibi karmaşık, birleşik ve çeşitli olma eğilimindedir. Terörist gruplar neden kadın üyeler arıyor bunun nedenlerini açıklamak kolaydır fakat kadınların bu grupların eylem çağrısına katılmalarındaki motivasyonun terörist olmalarını kolaylaştırmasını açıklamak zordur. Etnik ve dini güdüyle hareket eden Kara Dullar örgütü Rusya'nın Çeçenya'da izlediği baskıcı politikalar sonucunda terörizme yönelen kadınlardan oluşmaktadır. Kara Dullar ilk olarak Şamil Basayev tarafından organize edilmiştir. Ekim 2002'de Moskova tiyatro rehine krizi sırasında siyah çarşaf giymiş, belleri bombalarla süslenmiş Çeçen kadınların görüntülerinin Rus televizyon ekranlarında görüntülenmesiyle ün kazanmışlardır. Kadınlar Rus polisinin incelemesinden daha iyi kaçmayı başardıklarından, stratejinin güçlü bir psikolojik silah olduğu ve taktik olarak başarılı olduğu kanıtlanmıştır. Çalışma, Çeçen kadınların terörü seçmelerinin çeşitli nedenleri ve bu seçimi yaparken üstlendikleri rolü açıklamayı amaçlamaktadır. Kadınların bu yolu seçmesindeki başlıca sebeplerin yaşadıkları olayların travması, kaybettikleri aile üyelerinin intikamı ve cihat ideolojisi olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadınlar, Terörizm, Kara Dullar, Çeçenya, Rusya.

WOMEN AND TERRORISM: THE BLACK WIDOWS OF CHECHNYA

ABSTRACT

Although women have always been involved in terrorism and political violence, very few people associate terrorism with women. There is a need for going beyond gender clichés and examining conditions that affect violence by women. Many female terrorists are as bloodthirsty as their male counterparts, but the motivations of women have a tendency to be complicated, integrated and diverse such as anger, sorrow, desire for vengeance or nationalist or religious enthusiasm. Considering that terrorist groups gain a lot from the participation of women, understanding why these groups are looking for female activists is much easier than explaining why the motivation of women to respond to their calls for action makes it easier for them to become terrorists. The Black Widows organization, which acts based on ethnic and religious motivations, consists of women who have resorted to terrorism as a result of the oppressive policies of Russia implemented in Chechnya, or officially the Chechen Republic. Black Widows were organized first by Shamil Basayev. They became infamous following the broadcast of Chechen women wearing black chadris and carrying bombs around their waists on Russian television channels during the Moscow theater hostage crisis in October 2002. As women are able to evade the surveillance of the Russian police more easily, it has been proven that this strategy is a strong psychological weapon and tactically successful. This study aims to explain various reasons of Chechen women for choosing terrorism and the role they are taking on while making this choice. The results reveal that the main reasons for these women to choose this path are the trauma of the events they have experienced, seeking revenge for the family members they have lost and the ideology of jihad.

* Hakkari Üniversitesi/İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi/Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Bölümü/Siyasi Tarih Anabilim Dalı, altunaltun@hakkari.edu.tr
Orcid ID: 0000-0003-2040-9965

Key Words: Women, Terrorism, Black Widows, Chechnya, Russia.

Giriş

Terörizm hakkında iyi tanımlardan biri Birleşik Devletler Savunma Birimi tarafından 1990 yılında yapılmıştır: “Hükümet veya topluma politik, dini veya ideolojik amaçlarına ulaşmak için zorlamada bulunma veya göz dağı verilerek birey veya mülkiyete karşı güç veya şiddetin kanunsuz veya tehdit unsuru şeklinde kullanılmasıdır” (Laquer, 1999:1). Amaçladıkları hedef yönünde ki bunlar göstermelik ya da semboliktir, hedef düşman grup üzerinde, kısıtlı imkânlarına rağmen, şiddet ile büyük bir etki oluşturmak istemektedir. Bunu yaparak, hedef devlet yönetiminin kendi vatandaşlarını koruyamadığı gibi çeşitli şeyleri göstermek niyetindedirler. Terörizmin çeşitli tanımları vardır ama bunlar yetersiz tanımlardır. Encyclopedia Britannica terörizmi "siyasî bir gayeyle (bombalama, öldürme ve adam kaçırma gibi) güç kullanılması" olarak tanımlamaktadır. Oxford English Dictionary'e göre bir terörist "bir hükümet veya bir topluma baskı yapmak için şiddet veya sindirici metotlar kullanan adam"dır. Akademik platformda da farklı terörizm tanımlamaları yapılmıştır. Alex P. Schmid ve Albert J. Jongman'ın “Siyasi Terörizm” adlı eserlerinde 109 farklı terörizm tanımı olduğu vurgulanmaktadır. Michael Smith literatürdeki terörizm betimlemelerini inceledikten sonra terörizmi “siyasi amaçları gerçekleştirmek amacıyla korku yaymak için sivillere karşı organize ve önceden belirlenmiş şiddet” olarak tanımlamıştır (Demirel, 2020, 120). Tüm tanımlar "terörist" terimini bir siyasî gaye için dehşet ve korku salmaya çalışan özel kişilere inhisar ettirmektedir (Mango, 2005).

Bir şiddet uygulama olarak görünse de şiddetin tipi terörizmi diğer şiddetlerden ayırır. Sosyal bilimci araştırmacılar terörist girişimlerini, korumasız durumdaki sivil halka ya da barış durumundaki görevde ya da görevde olmayan askeri personele karşı, planlı, şok edici, yasadışı ve beklenmedik şiddet kullanımı olarak tanımlarlar (Laquer, 1999). Bruce Hoffman, terörün ilk defa Avrupa'da 1789 Fransız devrimi ile popüler ve pozitif, olumlu anlamda iken Almanya'da Kızılordu, İtalya'da Kızıl Tugaylar ve Münih olimpiyat oyunlarında yaşanan olumsuzluklar ile ne kadar ürkütücü bir hal aldığını ifade etmektedir.¹ Terörün iki önemli özelliğini; bilinçli, sistematik ve organize terör eylemleri, antidemokratik siyasi sistemlere karşı yeni ve daha iyi bir toplum ideali ile gerçekleştirilen eylemler şeklinde belirtmiştir (Hoffman, 1999).

¹ Terörizm terimi Fransız Devrimi'ne kadar uzanmaktadır. “Terör Dönemi” veya “Terör Saltanatı” (Reign of Terror) olarak adlandırılan bu dönem 5 Eylül 1793 ile 27 Temmuz 1794 arasında bir yıl süren Fransız Devrimi'nin en şiddetli aşamasıydı. Maximilien Robespierre gibi devrimi gerçekleştirenlerden oluşan hükümet ve devrimci mahkemeler devrime karşı çıkan insanlara karşı sert tedbirler uygulamıştır. Şüpheli karşı devrimci faaliyetler ve özgürlüğe karşı işlenen suçlar nedeniyle 300.000 insan tutuklanmış, 50.000'den fazla insan öldürülmüş (bu sayının üçte biri giyotinle infaz edilmiş) ve 10.000 kişi hapisanelerde yargılamadan öldürülmüştür. Maximilien Robespierre, erdemin barış içinde bir halk hükümetinin temel kaynağı olduğuna, ancak devrim döneminde demokrasinin zafer kazanması için erdemin terörle ittifak yapması gerektiğine inanıyordu. “Reign of Terror”, Britannica, <https://www-britannica-com.translate.goog/event/Reign-of-Terror> (Erişim Tarihi 30 Ekim 2021); “The Reign of Terror”, Alpha History, <https://alphahistory.com/frenchrevolution/reign-of-terror/> (Erişim Tarihi 30 Ekim 2021). Ayrıca Bkz. Bruce Hoffman, Inside Terrorism, Columbia University Press, New York, 1999, s.3.

Son yıllarda kadın teröristlerin ve intihar bombacılarının sayısı artmaya başlamıştır. Dini ve etnik motivasyonu bir arada taşıyan “Black Widows” (Kara Dullar) örgütü ise Rusya’nın bölgede izlediği şahin politikalar sonucu terörizme yönelik kadınlardan oluşmaktadır. Dünyaya kendilerini tanıttıkları Dubrovka Tiyatrosu baskınında kara çarşafı ile görüldüklerinden kendilerine “Kara Dullar” denilmiştir (Toto, 2015, s. 24). Dul denmesinin sebebi ise onların radikalleşmesine de neden olan eşlerini ve birinci derece yakınlarını kaybetmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Eşlerine ilaveten kardeşlerini, çocuklarını ve aile fertlerinin diğer üyelerini de kaybeden bu kadınlar terörizm yolunu seçmişlerdir. Kara Dullar örgütünün en büyük iki eylemi Dubrovka Tiyatrosu baskını ve Beslan okul saldırısıdır. Dubrovka tiyatro kuşatması, Rus başkentinin defalarca saldırıya uğradığı iki yıllık bir kampanyanın başlangıcı olmuştur (Elder, 2010). Ayrıca bu kadınlar birçok intihar saldırısının faili olmuşlardır. Speckhard ve Akhmedova tarafından yapılan araştırmaya göre Çeçenlerin 2000-2005 yılları arasında gerçekleştirdiği intihar bombacılarının % 43’ünün kadın %57’sinin erkek olduğu belirlenmiştir. Çeçen kadınların intihar saldırısında bulunmalarında geçirdikleri olayların travması, kaybettikleri birinci derece yakınlarının intikamı ve cihat ideolojisinin başlıca sebepler olduğu görülmüştür (Çalışkan ve Varol, 2020).

Bu çalışmanın amacı terörizme meyilli olan Çeçen kadınlardan oluşan Karadullar örgütüne dikkat çekme ve ilgili literatüre katkı sunma çabasıdır. Şekilsiz ve büyük oranda bilinmeyen bağımsız operasyonlar gerçekleştiren terörist birey ve gruplarının kadın intihar bombacıları şeklinde yeni üye edinme biçimlerinin ortaya çıkışı ve literatürde Çeçen Karadullar hakkında az sayıda çalışma olması Çeçen kadınların eylemlerindeki psikolojik ve sosyolojik dinamikleri ile ilgili çalışma yapmanın gerekliliğini ortaya koymuştur. Çalışmada, Çeçen kadın teröristlerin bireysel psikolojik ve sosyolojik özelliklerine ve onların buldukları gruplardaki terörist profillerinin son yıllarda nasıl değiştiğine, ortak sosyolojik özellikleri paylaşım ve paylaşmadıklarına odaklanılmaktadır. Bu nedenle üzerinde çalıştığımız konu uluslararası güvenlik çalışmaları açısından önem taşımaktadır. “Çeçen kadınlar neden terörist eylemlerde bulunur” sorusu çalışmanın ana araştırma sorusudur. Bu çalışmada kullanılan yöntem iki yönlüdür. Birincisi, ilgili literatürü incelemek ve konuyla ilgili mevcut bilgiyi ölçmektir. İkincisi ise Çeçen kadınların terörist eylemlerindeki motivasyonlarını değerlendirerek psikolojik ve sosyolojik profillerini ortaya koymaktır.

Çeçen kadınlar ve terörizm konusunda literatürde yapılan çalışmalara baktığımızda Türkçe literatürde sınırlı sayıda çalışmanın olduğu görülmüştür. Bu bağlamda Çeçen Karadullar konusunda araştırılmaya ihtiyaç duyulmaktadır. John Reuter “Chechnya’s Suicide Bombers: Desperate, Devout, or Deceived?” başlıklı çalışmasında Kremlin’in barış için müzakere edilmiş bir yol arama isteksizliğinin, barışın radikalleşmesini hızlandırarak Çeçen çatışması ve buna bağlı olarak intihar gibi alışılmadık dışında taktikler doğurduğundan bahsetmiştir (Reuter, 2004, 3-4). Anne Speckhard ve Khapta Akhmedova “Black Widows and Beyond: Understanding the Motivations and Life Trajectories of Chechen Female Suicide Terrorists” başlıklı çalışmalarında Çeçen kadınların eylemlerinden önce nerdeyse tümünün cihat bağlantılı eğitim aldıklarını vurgulamaktadır (Speckhard ve Akhmedova, 2007, 109-111).

Francine Banner, "Mothers, Bombers, Beauty Queens, Chechen Women's Roles in the Russo-Chechen Conflict" adlı çalışmasında Çeçen kadınların Milliyetçi, öç alma ve dini hassasiyetlerinin eylemlerinde belirleyici olduğundan bahsetmiştir (Banner, 2008, 80). Çiğdem Aydın Koyuncu, "Chechen Female Suicide Bombers Within the Framework of Feminist International Relations Approach: An Analysis on the Basis of Contradictions" başlıklı çalışmasında Çeçen kadınların eylemlerini güvenlik teorilerinden feminist yaklaşım çerçevesinde ele almış ve feminist güvenlik anlayışı ile Çeçen kadınların davranışlarının uyuşmadığını, daha çok sosyolojik unsurların etkili olduğunu ileri sürmüştür (Koyuncu, 2011, 180). Chaitlin Toto "Behind the Veil: A Study of Chechen Black Widows Web" adlı eserinde Çeçen bağımsızlığı için örgütün Çeçen kadınları stratejik taktik olarak kullandığının altını çizmiştir (Toto, 2015, 24). Halit Gülşen ise "İntihar Saldırıları Üzerine Bir İnceleme: Çeçen İntihar Eylemleri" isimli çalışmasında Çeçen kadınların intihar eylemlerini şiddete varan radikalleşmenin sonucu olarak değerlendirmiştir (Gülşen, 2019, 373).

Terörizmle bağlantılı olan psikolojik faktörler, psikologların, siyaset bilimcilerin ve terörist grupların ortaya çıkışını tahmin etmeye ve önlemeye çalışan veya teröristlerin faaliyetlerini boşa çıkarmayı amaçlayan devlet memurlarının özel ilgili alanındadır. Terörist grupların siyasi ve toplumsal bağlarıyla ilgilenen siyaset bilimciler ve sosyologların aksine, terörizm hakkında çalışan oldukça az sayıdaki psikolog, bireysel terörist ya da terörist grupları hakkında çalışmaktadır. Psikolojik yaklaşım, teröristlerin, buldukları gruba katılımlarını, kişiliklerini, inançlarını, tutumlarını, motivasyonlarını ve terörist olarak kariyerlerini incelemektedir. Siyaset bilimi ve sosyolojiye ek olarak psikolojinin terörist motivasyonu, kimin terörist olduğu, hangi bireylerin terör örgütlerine katıldığı konularını açıklamaya çalıştığı belirtilmiştir. Wilkinson teröristlerin psikoloji ve inançlarının yeterince araştırılmadığını belirtmiş, Maxwell Taylor ise teröristlerin bireysel karakteristiğini açıklayarak belirlenebileceğini iddia etmiştir. Teröristlerin düşünce yapısı ve bireylerin nasıl ve niçin terörist olduğu konusu yeterince araştırılmamış olup 1986 Jenkins yapılan konferansla terörist konusu tartışılmış olup konu hakkında aslında ne kadar az bilgi sahibi olunduğu anlaşılmıştır. Psikoloji dalında bireysel terörist kişiliklerin, örgüte katılma neden ve motivasyonları, şiddet eylemleri gerçekleştirme sebepleri dikkat çekmeye başlamıştır. Bunların dışında karar alma kalıpları, liderlik problemleri, otorite, hedef seçimi, grup düşünce yapısı gibi unsurlarda hesaba katılmalıdır. Psikolojik unsurların yanında reel ekonomik, siyasi ve sosyal unsurlarla biyolojik ve fizyolojik etkenlerde bireylerin terörist olma sürecinde katkıları bulunmaktadır. Knutson 1982 yılına kadar yaptığı çalışmalarda siyasal terörist eylemlerin siyasi sürece dahil olamama inancının etkisiyle geliştirdikleri nefret ve umutsuzlukla şiddete müracaat ettiklerini öne sürmüştür. Sosyopolitik veya psikolojik genellemeler haricinde birey üzerinde yeterli çalışma yapılmamış ve dini, siyasi teröristlerin birey psikolojileri gözardı edilmiştir (Hudson, 2002, 26).

Psikolog Eric Shaw 1982 yılındaki çalışmasında "The Personal Pathway Model" ile bireylerin terörist olma modellemesini ortaya koymuştur. Bu modellemeye göre terörist olma süreci "narsist yaralanma, erken sosyalleşme, hızlandırıcı olaylar, polis ile karşı karşıya kalma ve örgüt mensupları ile bireysel irtibatı" içermektedir. Knutson'a göre polis müdahaleleri mensuplar arasında iletişimi arttırarak ortak bir dış hedef yaratmaktadır. Gelişen dünyada örgütler terörist ve gerilla olarak giderek gençlere

yönelmektedir. 1980'li yıllarda 17-35 yaşları arasında çoğu eğitimsiz, işsiz aralarında ABD'nin de bulunduğu birçok ülkeden gelen gençler Afganistan ve Pakistan'daki terör eğitim kamplarına katılmışlardır. Deborah Galvin ise kadınların örgüte katılımı ile ilgili olarak siyaseten dahil olma, inanma ve politik nedenleri ortak etkenler olarak sıralamıştır. Bir yeteneği olan kadınlar ise örgüt içinde emsallerine göre daha profesyonel muamele görmüşlerdir. Birçok örgüt kadın ya da erkek üyelerini yasal uzantıları aracılığıyla bünyelerine dahil etmiştir (Hudson, 2002, 33).

Bu noktadan hareketle çalışmada ilk olarak kadın ve terörizmin tarihteki yeri üzerinde durularak terörist olmalarındaki motivasyon kaynakları açıklanacaktır. İkinci bölümde Rusya'daki terör eylemlerinin Çeçenistan Savaşı'yla ilişkisine değinilecek ve 11 Eylül terör saldırılarından sonra Çeçen sorununun Rusya tarafından terör sorununa dönüştürülmesi üzerinde durulacaktır. Son bölümde ise Çeçen kadınların terörizme yönelmesindeki motivasyon kaynakları ve sosyo-psikolojik profilleri değerlendirilecektir.

1. Kadın Ve Teröre Tarihsel Bakış

Uzun süreli korku ve dehşet durumunu ifade eden terörden farklı olarak terörizm, siyasi amaçları gerçekleştirmek için sistemli, örgütlü ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışı olup, gerçek veya sanal hedeflere geniş bir korku atmosferi ile ulaşma amacı taşımaktadır.

Teröristlerle ilgili klişeler, akıl sağlığı, anti sosyal davranış geçmişi, yoksulluk veya uyuşturucu ve alkolün kötüye kullanımı hakkında hatalı varsayımları içermektedir. Çoğu zaman terörist gruplar bu varsayımları kendi çıkarları için kullanmaktadırlar. Eğitim düzeyi, zenginlik ve etnik kökenle ilgili pek çok varsayım arasında kaçınılmaz olarak cinsiyet de vardı. Çoğu insan basmakalıp teröristi yüzeysel olarak hayal ettiğinde, genellikle 18 ila 30 yaşları arasında, belki de Orta Doğu veya Arap kökenli bir erkek düşünmektedir. Kadınların bilinçli olarak kendi iradeleriyle terörizme katılmayacakları varsayılmıştır. Tarihsel olarak, kadınların silahlı mücadeleye katılımı yeni bir olgu değildir. Örneğin Hz. Muhammed döneminde kadınlar İslam'ın hayatta kalması için kol kola mücadele etmişlerdir (Köksal, 2010, 106). Aynı şekilde Çarlık Rusyası'nda da kadınlar anarşist örgütlerde yer almıştır. Kadınlar, İngiliz kontrolündeki Filistin'deki Yahudi terör örgütleri (Irgun Zvai Leumi ve Lochmei Herut İsrail), Avrupa'daki sol gruplar, Güney Amerika'daki komünist isyancı gruplarda yer almışlardır. Bununla birlikte, geçmişte kadınların radikal veya aşırılıkçı hareketlere katılımı daha çok, belirli gruplar için büyük mücadele zamanlarında ortaya çıkan aykırı davranış olarak görülüyordu. Daha yakın zamanlarda ise kadınlar kurtuluş mücadelesine ya da algılanan kurtuluşla odaklanmışlardır. Son birkaç on yılda, terörizme veya diğer faaliyetlere karışan kadın sayısı, daha önce tanık olunmayan seviyelere yükselmiştir (Sanchez, 2014, 3).

On dokuzuncu yüzyıla kadar, en başından beri, kadınlar şiddet içeren aşırılıkçı örgütlerde kilit roller oynamışlardır. Terörizmden yargılanan ilk kişi olan Vera Zasulich, Çarlık Rusyası'ndaki Narodnaya Volya (Halkın İradesi)² için bir kadın ve

² Narodnaya Volya, Ağustos 1879'da St. Petersburg'un Lesnoy kentinde yasadışı olarak düzenlenen bir kongrede bir örgüt olarak kurulmuştur. Yürütme Komitesi 1879'da St. Petersburg'da faaliyet göstermiştir. 81 partinin yönetim organı olarak. Komite üyeleri 1881

anarşistti. Ocak 1878'de Vera ve yardımcı komplocusu Masha Kolenkina, St. Petersburg genel valisi Theodore Trepov'u şalının altına gizlenmiş bir tabanca ile vurmuştur. Trepov suikast girişiminden kurtulurken Zasulich tutuklanarak cinayete teşebbüsten yargılanmıştır. Zasulich kürsüde kendisine yöneltilen cinayete teşebbüs suçlamalarına karşı çıktı. "Ben bir teröristim... cinayet değil!" Kalabalık onu mahkeme salonundan dışarı çıkarıp zaferle omuzlarında taşıırken Vera beraat etmiştir. Kadınların terörizme katılımı, geçmişteki radikal ve devrimci mücadelelere katılımlarından doğal bir ilerleme olarak kabul edilebilir. Kadınlar, Üçüncü Dünya'da on yıllardır sömürgecilik karşıtı ve devrimci mücadelelerde yer almıştır. Tarihsel olarak kadınların siyasi hareketlere katkılarının birisi, gelecek nesil savaşçıları mükemmel askerler olarak yetiştirmek olmuştur. Modern dönemde ise kadınlar, işin içinde oldukları ölçüde, terör örgütlerine destek vererek daha çevreci bir rol oynama eğiliminde olmuştur. 1968'den itibaren kadınlar, Avrupa'daki Marksist örgütlerden Ortadoğu'daki milliyetçi hareketlere kadar çeşitli isyancı ve terör örgütlerine dahil olmaya başlamışlardır. Kadın militanlar dünyanın çeşitli yerlerinden ve değişik kesimlerden geliyordu; İtalya'nın Kızıl Tugayları, Almanya'nın Baader-Meinhof grubu, Kara Panterler, Hava Adamları ve Japon Kızıl Ordusu gibi gruplar kadınları içermeye başlamıştır. Kadınların eşitliğini siyasi platformlarının bir parçası olarak ele alan örgütlerde kadınlar yükselmeye başlamışlardır. 1985 ve 2010 yılları arasında, kadın bombacılar birçok farklı terör örgütü adına 257'den fazla intihar saldırısı gerçekleştirmiştir (Peresin ve Cervone, 2015, 495). Rakamlar, kısmen Boko Haram, Al Shabaab, Taliban ve diğerleri gibi grupların daha fazla sayıda kadın ajanı görevlendirmeye başlaması nedeniyle son beş yılda artmıştır (Eager, 2008, 4). El Kaide bu taktik yeniliği geç benimsemişken, 2005 yılına gelindiğinde erkeklerin yapamadığı şeyleri kadınların yapabileceği netlik kazanmıştır (Bloom, 2016).

Terörist gruplar, kadın bombacıları konuşlandırmanın halkla ilişkiler yararını anlamıştır. kadınların mutlak pratiklikleri özellikle göze çarpıyordu. Yani baskı altında oldukça soğukkanlıydılar (Altun, 2017, 82). Mesela Alman kadın teröristlerin hepsinin araba tamir etmek, araba sürmek, muhasebe ve örgütleme gibi teknik şeylere ilgi göstermeleri erkek karakteristikleri vardı: Bir kadın teröristin örgüte getirebileceği en önemli özellikler- oldukça değişikendir- pratiklik ve pragmatizm olarak ifade edilebilir. Kadınlar savaş zamanında bir şeyleri bir arada tutmada daha yetenekli olarak görülmüştür. Kadınların bir terörist örgütte taktiksel değeri vardır ve zararsız ve hassas anne görünümünden yararlanan bir kadın güvenlik güçleri kontrolünden daha kolayca geçebilmektedir. Ayrıca kadın teröristler erkek teröristlere göre daha güçlü, daha adanmış, daha acımasız ve acıya karşı daha dayanıklı olarak düşünülmektedir. Bilgi vermek konusunda kadın teröristler daha ketumdurlar ve konuştuklarında erkek teröristler gibi azaltılmış hapis cezası aldıkları için değil kendilerini suçlu hissettikleri için konuşmaktadır. IRA'lı kadın teröristler Birleşik Krallık askerlerine karşı ön cephede

başlarında yaklaşık 30 kişiydi. Örgüt birçok önde gelen bilim insanı, hukukçu ve edebiyatçının desteğini almıştır. Narodnaya Volya üyeleri, insanların yaşadığı kötü yaşam ve 1870'lerde devrimcilere uygulanan ağır cezalar için İmparator II. Aleksandr'ı suçlarken, Yürütme Komitesi, daha 1879 Ağustos'unda imparatora ölüm cezası istemiştir. Narodnaya Volya'nın bazı üyeleri 1890'larda Sosyal Demokratların yanında yer alırken, diğer üyeler 20. yüzyılın başlarında Sosyalist Devrimciler Partisi'ne katılmıştır. "Narodnaya Volya", <http://www.encspb.ru/object/2804022444?lc=en> (Erişim Tarihi 02.11.2021).

ve Britanya halkına karşı terör kullanmada önemli rol oynamışlardır. Kadın teröristler azimli şekilde davaya ve amaca odaklanma kabiliyetine sahip olduklarından (aile bağları ile yetiştirilmeyi de umursamayarak) erkek teröristlerden daha tehlikeli olabilmektedir. Alman Nazi grupları önemli roller oynayan kadınları da içlerine almışlardır. Kadınlar sevdiklerinin ölümüne, yaralanma tehlikesine ya da değişim yaratma başarısızlığına karşı daha çok terörist eylemde bulunma zorunluluğu hissetmektedir (Hudson, 2002, 29-91). Kadınlar terörist eylemlere çocukları için daha iyi bir dünya vaadiyle ve insanların karşılanmayan ihtiyaçlarını karşılama isteğiyle başlamıştır. Bir kadının terörist örgüte katılmasını sağlayan diğer bir faktör dava arkadaşılığıdır (yoldaşlardan sevgi, arkadaşlık ve duygusal destek görme). Feminizm kadın teröristler için diğer bir motive edici ideolojik faktördür (Zedalis, 2004).

Tarih boyunca kadınlar aşırılıkçı örgütlere doğrudan ve dolaylı olarak katılmışlardır. Yoram Schweitzer tarafından 1985 ve 2006 yılları arasında yürütülen bir araştırmaya göre, kadın bombacılar 220'den fazla intihar saldırısı gerçekleştirmiş ve bu tür bombalamaların toplam sayısının yaklaşık yüzde 15'ini temsil etmiştir. Schweitzer'in veri tabanı intihar saldırılarının toplam sayısını, onlara sponsor olan grupları, saldırganların cinsiyetini, kullanılan silahları vb. belirlemiştir. Çalışmaları ayrıca kadın intihar bombacılarının vurduğu baskın yerleri de belirlemiştir: Sri Lanka; İsrail ve Filistin toprakları; Rusya, Çeçenya ve Türkiye. Schweitzer'e göre bu konumlarda faaliyet gösteren Tamil Kurtuluş Kaplanları (LTTE), Suriye Sosyalist Milliyetçi Partisi (SSNP) ve Çeçen isyancılar Kara Dullar tarihsel olarak kadın intihar bombacılarının kullanıcıları olarak tanımlanan gruplar olmuştur (Schweitzer, 2003). Ancak bir grubun neden kadın intihar bombacılarını kullandığını belirlemek her zaman kolay değildir.

İntihar bombalaması şu nedenlerle kullanılmaktadır:

- Basit ve düşük maliyetli bir işlemdir
- Toplu zayıtı ve büyük hasarı garanti eder
- Sorgulanan teröristlerin önemli bilgileri teslim edeceğine dair hiçbir bir korku yoktur
- Halk ve medya üzerinde muazzam bir etkisi vardır

Kadın intihar bombacıları (en genç, en yaşlı, anne, Kızılhaç çalışanı, terk edilmiş nişanlı, intikamcı ölü aile üyeleri) teröristleri çıkar sağlamaya teşvik eden ek bir medya yönüne sahiptir. Rutin olarak intihar bombacısı kullanan örgütler "şehitlik" kavramını kullanmışlardır (Zedalis, 2004, 8).

Önde gelen birkaç araştırmacı, grupların neden intihar saldırıları için kadınları kullanmaya başvurduğunu açıklayacak olası faktörleri belirlemiştir. Bunlar, taktik avantajları içerebilir: artan sayıda ajan, artan medya ilgisi ve psikolojik etki. Bu faktörlerin incelenmesi, kuruluşların genel stratejilerinin bir parçası olarak kritik operasyonları yürütmek için neden kadın intihar bombacılarını kullanmaya devam ettiğini daha iyi anlamaya yardımcı olabilir. Kadın intihar bombacılarının taktiksel avantajı veya sürprizi, kadınların genellikle daha az şüphe uyandırması olmuştur. 1991 yılında, eski Hindistan Başbakanı Rajiv Gandhi, Thenmuli Rajaratnam (kod adı Dhanu) tarafından bir bombayı aktive ettiğinde öldürülmüştür. Dhanu, LTTE'nin bir üyesiydi ve Gandhi'nin onunla konuşabilmesi için Gandhi'ye yeterince yaklaşmayı başarmış ve onu

öldürmüştür (Kidwai, 2021). Kadınlar ve çocuklar, haklı olarak onları savaşçı olarak görmeyen güvenlik güçlerinin dikkatini çekmektedir. Kadınlar ayrıca giysilerde veya sahte hamilelikte patlayıcıları gizleyebilmektedir. Bazı örgütler, üye sayısını artırmak için kadınları intihar bombacısı olarak kullanmaktadır. LTTE'nin kadınları kullanması, saflarına eklemek, misyonlarını ve saldırı gerçekleştirme yeteneklerini desteklemeye yardımcı olmuştur. LTTE'nin kadınları kullanması, Tamil davasını teşvik ederek örgütlerine de fayda sağlamıştır. LTTE aslında Özgürlük Kuşları adı verilen kendi kadın bombacı bölümünü yaratmıştır. Diğer bazı kuruluşlar, kadınları sayılarını artırmak için intihar bombacısı olarak işe almaktadır. Nüfusun çoğunluğu kadın olduğundan, kuruluşlarında kadınları kullanmak pratik bir anlam ifade etmektedir. Örgütler, medyanın ilgisini çekmek, amaçlarını desteklemek ve işe alımları desteklemek için kadın intihar bombacılarını kullanmıştır. Şiddet içeren eylemlerde bulunan kadınlar daha fazla tanıtım sağlarken bazı kuruluşlar bunu kendi avantajlarına kullanmayı öğrenmiştir. Fransız Haber Ajansı Agence France-Presse (AFP) ile 2002 yılında yaptığı bir röportajda Filistinli sosyolog Liza Taraki, "İntihar saldırıları etki için yapılır, etki ne kadar dramatik olursa, mesaj o kadar güçlü olur" tespitini yapmıştır. 2002 yılında, Wafa Idris adında bir Filistinli kadının, yaygın olarak bilinen ilk intihar bombacısı olması onu Arap bölgesinde bir "kült kahramana" dönüştürmüştür. "Bu Bir Kadın!" başlıklı bir başyazıda Mısır'da çıkan gazete Al Sha'ab şöyle yazmıştır: "Bugün size kahramanlık dersi veren, size cihadın anlamını ve şehit olarak ölmenin yolunu öğreten bir kadındır. Zayıf, cılız ve zayıf vücuduyla düşmanı şoke eden bir kadındır. ... Kendini havaya uçuran ve onunla kadınların zayıflığı, itaatkarlığı ve köleliği hakkındaki tüm mitleri patlatan bir kadın. ... kadınların kurtuluşunun anlamının, bedeninin bu dünyanın imtihanlarından ve sıkıntılarında kurtulması olduğunu ve ölümün güçlü, cesur bir kucaklama ile kabul edilmesi olduğunu şimdi kanıtlamış bir kadındır." Bilginin hızı ve haberlerin ne kadar hızlı yayılabileceği ile çağdaş medya, terör örgütlerinin halka bilmelerini istediklerini söylemeleri için kritik bir araç haline gelmiştir. Bir intihar bombası saldırısı, düşman veya nüfus üzerinde psikolojik bir etki de yaratabilmiştir. Bu tür bir saldırı köyler, kasabalar, şehirler ve ülkeler arasında korkuya neden olabilmektedir. Yaygın olarak bilinen bir saldırı, 2002 yılında Moskova'daki Dubrovka Tiyatrosu'nu ele geçirenler arasında Çeçen "Kara Dullar"ın da bulunduğu. 19'u kadın olmak üzere 41 Çeçen terörist, Rus kuvvetleri binayı basana kadar yaklaşık 800 kişiyi üç gün boyunca rehin tutarak çok sayıda rehine ve teröristi öldürmüştür. Bu olay, Kara Dulları, Rusya'daki intihar saldırılarının çoğunu gerçekleştiren teröristler olarak öne çıkarmıştır (Turner, 2015).

1.1. Kefaret, İntikam, Saygı, İlişki ve Tecavüz

Kadınların motivasyonunu açıklamak için birden fazla kaynaktan ve örtüşen nedenlerle motive olduğu vurgulanmalıdır, ancak aşırı örgütlere katılma konusunda erkekleri ve kadınları motive eden şeyler arasında önemli farklılıklar yoktur. Erkekleri siyaset, din veya milliyetçilik tarafından motive edilirken kadınları duygularla motive eden geleneksel görüşün yanlış bir ikilik oluşturduğu gerçeğini vurgulamak da aynı derecede önemlidir. Gerçek çok daha karmaşıktır ve aslında kadın ve erkeklerin hepsi, belki farklı yüzdelerde veya farklı zamanlarda olsa da, bazıları kişisel ve bazıları politik olmak üzere çeşitli nedenlerle motive olmuştur. Teröre karışan herhangi bir kadının bunu kişisel nedenlerle yaptığı sıklıkla iddia edilmiştir. Terörizme dair bilim adamları

arasında yaygın bir kanı, intihar bombacısı olan kadınların kendilerini bir şehitlik eylemiyle kurtarmaya çalıştıklarıdır. Eğer bir kadının geçmişinde kefarete etmesi gereken utanç verici bir şey varsa, bu tekil eylem, geçmişini temizleyecek ve daha önce olan her şey unutulacaktır. İnsanların kadın hakkında hatırlayacağı tek şey, onun dava için şehit olduğudur. Kadınların katılımı için eşit derecede popüler olan bir başka açıklama da, kadınların sevdiklerini kaybetmenin intikamını almak istemeleri olmuştur. Çeçen kadın intihar bombacılarının, 1999'dan bu yana Rusya ile birkaç savaşta babalarını, erkek kardeşlerini ve oğullarını kaybettiği iddia edilmektedir. Rus makamları onları 'Kara Dullar' olarak adlandırmıştır. Ancak Çeçenya ve Dağıstan'da intihar terörü eylemleri gerçekleştiren kadınların ayrıntılı bir incelemesi, evli olmayan veya sevilen birinin ölümünden çok önce radikalleşmiş birkaç kadını içermektedir. Ayrıca, Çeçen kadınlar grupları halinde İmirat Kavkaz'a katılma eğilimindeydiler ve sevdiklerini kaybetmek onların kişisel motivasyonlarına dahil olmaya katkıda bulunabilse de, iki Çeçen savaşından sonra herhangi bir şekilde etkilenmemiş veya etkilenmemiş kadın bulmak zor olacaktır. Sevilen birinin kaybı, yetersiz olsa da gerekli bir açıklama olabilir. Aynı şekilde, erkek intihar bombacılarının çoğu da sevdiklerini (oğulları, erkek kardeşleri, babaları veya kadın aile üyeleri) kaybetmiştir (Bloom, 2005, 140).

Kadınlar yaşatlarının saygısını kazanmak için şiddet yoluyla, kendilerini davaya adadıklarını gösterebilmektedirler. Bu bakış açısı genellikle Feminist akademisyenler tarafından tartışılrsa da, araştırmalar terörist hareketlere katılan çok az kadının kendilerini Feminist olarak gördüğünü göstermiştir. Bir kadının siyasi şiddete katılımının "ilişki" olduğu yönündeki tahmin en iyi tahminlerdendir. Özellikle, bir kadının halihazırda grubun üyesi olan bir erkek akrabası varsa, bu, onun örgüte kabul edilme olasılığını katlanarak arttırmaktadır. Birçok bağlamda terörizme katılmak aile işi haline gelmektedir. Aynı ailenin üyelerini dahil etmek, terörist grupların sızmayı önlemesinin ve yeni bir üyenin muhbir olmamasını sağlamanın en iyi yoludur. Aile üyesi de üye olan bir kadının, akrabalık açısından utanç veya hayal kırıklığına neden olmaktan korktuğu için son anda fikrini değiştirmesi daha az olasıdır. Birçok kadın çeşitli siyasi ve kişisel nedenlerle terörist gruplara katılmış olsa da, "tecavüz" son birkaç yılda başka bir önemli neden olarak ortaya çıkmıştır. Kadınlar, özellikle kontrol noktalarında veya gece aramaları ve evlerine el konulması sırasında cinsel sömürüye veya saldırılara karşı savunmasız kalmıştır. Kadınlar geleneksel ve ataerkil toplumlarda tecavüze uğradıklarında, kadınları cinselliklerinden sorumlu tutan ve ailelerini utandıran kadınları tecavüze uğramakla suçlayan mevcut namus kurallarına tabidirler. Terör örgütleri bu kadınlara sığınak sağlamaktadır. Bir intihar bombacısı olarak, tecavüzün utancı kaybolur ve yerini dava uğruna şehit olmanın gururu alır (Cunningham, 2003). Dünyanın çeşitli kültürlerinde şehitlik ve fedakarlık erdemleri övülür. Bu şehitlik kültürleri, İslam toplumlarında ve Tamil toplumunda – laik bir biçimde (kendini

bağışlama veya thatkodai)³ olsa da – mevcuttur. Şiddeti takdir etmenin, öncelikleri ve rol modelleri şiddet uygulayan teröristler lehine çarpıtılan gençler üzerinde olumsuz etkileri vardır. Spesifik olarak, bu tür şehitlik kültürleri kadınlara ölümleriyle hayatları boyunca yapabileceklerinden daha fazlasını başarabilecekleri yönünde sinsi bir mesaj iletmektedir (Michael, 1996, 258).

2. Çeçen Sorununun Terör Sorununa Dönüşmesi

Kafkasya'nın kuzey doğusunda yaşayan bir halk olan Çeçenler X. yy'da Hıristiyanlaşmış, XVII. yy'da Müslümanlığı benimsemiştir. I. Petro zamanında topraklarını almak isteyen Kabartaylılar, Dağıstanlılar, Kalmuklar ve Ruslarla savaştılar (1732). Osmanlıların da destek verdiği savaşlar (1785-1791), başkanları Uşurma'nın tutsak edilmesiyle son bulmuştur. Sonra Gazi Muhammet ve Hamza Bey komutasında sürdürdükleri savaş, Şehy Şamil'in kurduğu devletin (1834) Rus Çarlığı tarafından yok edilmesiyle 1860'da bitmiştir (Büyük Ansiklopedi, 1990, 1172).

11 Eylül terör saldırılarının duyulması ile birlikte ABD Başkanı George W. Bush'u ilk arayan devlet başkanı ise Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin olmuştur. Moskova, Washington'a uluslararası terörizmle mücadelesinde hızlı ve tam destek vermekle bir taraftan ABD ile bozulan ilişkilerini tamir etmeyi amaçlarken diğer taraftan da Vladimir Putin'in 1999 yılından itibaren Çeçenistan'daki ayrılıkçılara karşı mücadelesi sırasında gerçekleştirdiği çok büyük insan hakları ihlallerini de uluslararası kamuoyunun gündeminden düşürebileceğini düşünmüştür. El-Kaide ve Taliban rejimini Batılı ülkeler gibi bir güvenlik tehdidi olarak gören Rusya, 11 Eylül saldırılarını yapan El-Kaide terör örgütünün Çeçenistan'daki ayrılıkçılara destek veren çoğunlukla Orta Asya kökenli radikal unsurlarla organik bir ilişki içinde olduğunu düşünmekteydi. Bu nedenle, Afganistan'da NATO ile birlikte uluslararası terörizme karşı işbirliği anlayışına sadık kalmıştır (Tanrısever, 2013, 13).

Rusya'da ciddi terör eylemleri Çeçenistan Savaşı'yla ilişkili olmuştur. Çeçen Savaşı 1996'da sonlandığında arkasından Hasavyurt Barış Anlaşması imzalanmıştır. Barış anlaşması ile düşmanlıkların yeniden başlaması arasındaki dönemde Çeçenya, küresel cihadın yeni odak noktası haline gelmiştir. Taliban Kabil'deki kontrolünü pekiştirirken, birçok mücahit savaşçı Çeçenya'ya göç etmiş ve yanlarında Afganistan'da Ruslara karşı başarılı olan tekniklerin aynısını getirmiştir. Arap paralı askerlerin ayrılıkçı birliklere entegre edilmesiyle Çeçenya'ya silah ve para akmıştır. İkinci Çeçen

³ Güneydoğu Asya'da küçük bir ada devleti olan Sri Lanka, bağımsızlığını kazandığı 1948 yılından sonra iki önemli terör dalgası ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Etnik ayrılıkçı bu dalganın en önemli aktörü ise Tamil Anayurdu Özgürlük Kaplanları (LTTE) terör örgütü olmuştur. Terör örgütünün temel eleman kaynağı, Hindu inancına sahip Tamil gençleridir. Örgütün mensuplarının büyük çoğunluğunun 18 ila 25 yaşlarında olduğunu bilinmektedir. Tamil dilinde iki kelimedenden biri "thatkolai" kendini öldürmek demektir. Diğeri, "thatkodai" kendini bağışlamak demektir. Kaplanların kullandığı ve tercih ettiği kelime budur. Amy Waldman, (2003), "Masters of Suicide Bombing: Tamil Guerrillas of Sri Lanka", <https://www.nytimes.com/2003/01/14/world/masters-of-suicide-bombing-tamil-guerrillas-of-sri-lanka.html>

Savaşı'yla birlikte Ruslar, Çeçen sivilleri şiddetle sorguya çekmiş, çoğu zaman erkekler ve oğlan çocukları öldürülmüş ve açık ocaklara atılmıştır. Kendilerini polis nezaretinde bulan kadınlar cinsel istismara karşı savunmasızdı. On binlerce kişi tutuklanmış, işkence görmüş veya ortadan kaybolmuştur. Uluslararası Af Örgütü'nün 2001 yılı yıllık raporuna göre⁴: Rus güçlerinin ayırım gözetmeksizin sivil bölgeleri bombaladığı ve bombaladığına dair sıkça haberler gelmektedir. Sağlık personeli de dahil olmak üzere Çeçen siviller, Rus güçlerinin askeri saldırılarının hedefi olmaya devam etmiştir. Yüzlerce Çeçen sivil ve savaş esiri yargısız infaz edilmiştir. Gazeteciler ve bağımsız gözlemcilerin Çeçenya'ya erişimi reddedilmeye devam etmiştir. Bunlar apartmanların bombalanması, sokaklar, Pazar yerleri ve diğer kalabalık yerlerde meydana gelen patlamalar, kamuya ait binaların işgal edilmesi ve rehine olaylarından oluşmaktadır. Terör eylemleri daha çok Dağıstan'da, Volgodonsk'ta ve Moskova'da olmaktadır. Çeçen terörünün özellikleri arasında iyi bir organizasyon, güçlü finans ve teknik destek bulunmaktadır. Rusya'da 1995-1996 yılları arasında gerçekleştirilen Çeçen teröristlerin en büyük eylemleri Budyonovsk'ta hastaneye ve Kizlyar şehrine gerçekleştirilen saldırılardır. 23-26 Eylül 2002 tarihlerinde Moskova'da gerçekleştirilen 118 kişinin hayatını kaybettiği tiyatro baskını da Çeçenler tarafından düzenlenmiştir. 1 Eylül 2004 Dünya Barış Günü'nde Beslan kentinde meydana gelen terörist saldırılarda toplam 338 kişinin ölmesi Çeçenya konusunun terör sorununa dönüşme sürecine hız katmıştır. Bu olay Rusya için ABD'nin 11 Eylül sonrası teröre karşı savaşındaki dönem gibi, 11 Eylül tarihinin yeni bir dönemin başlangıcı olmasına neden olmuştur. Rusya tarafından oldukça önemsenen Çeçenya sorunu günümüzde de şiddetli bir biçimde devam etmektedir (Garmatorava, 2010, 11).

2004 saldırılarından bu yana, Vladimir Putin yönetimi isyancılarla müzakerelere kesinlikle karşı çıkmış ve daha çok Çeçenya'da Moskova yanlısı bir hükümet kurmaya kendini adanmış görünmektedir. Bu bölgesel hükümet, kalan isyancılarla savaşmak için giderek artan bir şekilde kendi polis ve güvenlik güçlerini kullanmaktadır. Binlerce Rus askerinin bölgeden çekilmesine çatışmanın bu "Çeçenleştirilmesi", ilgili barışçılştırma çabalarıyla birlikte, Rus hükümetinin Çeçenya ihtilafını sona erdirme kampanyasının ana unsurlarını oluşturmaktadır. Pasifleştirme çabaları, nüfusun federal kontrole desteğini veya rızasını kazanmayı amaçlarken yeniden yardım ve seçimleri içermektedir (CRS Report for Congress, 2006).

Putin hükümeti uzun zamandır Çeçenya'da terörle mücadelenin bazı medeni hakların askıya alınmasını gerektirdiğini iddia etmiştir. Ancak 2002'de, geri çekilme mücadelesinin sivil hakların güçlendirilmesine izin verdiğini ve 2003'te bölgede bir anayasa referandumu ve cumhurbaşkanlığı seçimi düzenlediğini ifade etmiştir. Yine de birçok insan hakları örgütü, Rus ve Moskova yanlısı Çeçenlerin devam eden insan hakları ihlallerini belgelemiştir. İsyancıları belirlemek için köylerde yapılan taramaların ölçeği ve sayısı 1999'dan beri bir dereceye kadar düşmüş olsa da, Rusya'nın Memorial insan hakları örgütüne göre 2004'te 400'den fazla ve 2005'te 200'den fazla sivil kaçırma gerçekleşmiş olabilir. Ocak 2004'te Çeçenya'ya yaptığı ziyarette, BM Genel

⁴ Rapora şu linkten ulaşılabilir: Amnesty International Report 2001, (2001). <https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/POL1000012001ENGLISH.pdf> (Erişim Tarihi 05.11.2021).

Müsteşarı Jan Egeland, özellikle Çeçenya'daki yaşam koşullarının hala sert ve güvensiz olduğunu, kampları buldozerle veya elektriği kapatarak Çeçenleri geri dönmeye zorlama çabalarıyla ilgili endişelerini dile getirmiştir. 2005 yılının ortalarında yapılan bir BM değerlendirmesi, hala çok sayıda ülke içinde yerinden edilmiş ve kötü barınmış Çeçenlerin olduğunu göstermiştir. Değerlendirmede Çeçenlerin çoğunun işsiz ve yoksulluk içinde, birçoğunun evsiz veya sağlık, eğitim, elektrik, su ve kanalizasyon sistemleri gibi temel hizmetlerden yoksun kaldığı bildirilmiştir (CRS Report for Congress, 2006). Ayrıca Çeçenya'daki rejimin totaliter ve aşırı derecede baskıcı politikaları eğer isyanla bazı şüpheler ortaya çıkarsa, geçmiş, Çeçenya'daki birinci veya ikinci savaş sırasındaki bazı faaliyetler de dahil olmak üzere bir kişiye karşı kullanılabilir (Danish Immigration Service, 2005, 180).

Rusya içerisinde ve Çeçenistan'da pek çok şiddet olaylarının gerçekleşmesi neticesinde Ruslar Çeçenleri terörizmin kaynağı olarak hedef seçmişlerdir. Ancak Rusya topraklarında aşırı solcu veya aşırı sağcı grupların da şiddet faaliyetleri görülmektedir. Rusya, bu oluşumlardan Çeçenlerle ilgili gördükleri ve diğer bazı uluslararası terör oluşumlarıyla ilgili liste yayınlamaktadır. Kesin kanıt bulunmasa bile tüm terör olayları Çeçenlere mal edilmektedir. Çeçenistan'da Vahabilerin etkisi ilk Çeçen-Rus Savaşı'nın sonunda hissedilmeye başlanmıştır. 1999'dan günümüze ise Çeçen direnişçilere ülke dışından para ve gönüllü savaşçılar desteği verilmiştir. Kafkasya'nın kuzeyinde özellikle Çeçenistan ve Dağıstan'da etkinlik mücadelesi sürdüren Vahabilik çatışmalarının sürdüğü bölgede militan karakteriyle öne çıkmaktadır. Çeçenistan'daki Vahabilik, Suudi Arabistan kaynaklı kuruluşların Çeçenistan'daki direnişe sağladıkları yasadışı lojistik yardımlardan oluşmaktadır. El kaide tarafından desteklenen küresel selefi cihatçı ideolojiye uygun olarak, Usame Bin Ladin ve diğerleri Çeçenya'daki Vahabi terörist ideolojisi şehitliği yüceltmış ve küresel bir Müslüman halifeliği yaratmak adına cihadı teşvik etmiştir. Rusya Beslan katliamından sonra 12 Eylül 2004'te getirilen hukuksal düzenleme ile köktendinci gruplara karşı çok sert terörle mücadele önlemleri almıştır (Garmatorova, 2010, 56-58).

Terör örgütleri ses getiren eylemlerini canlı bomba olarak eğittikleri militanlar eliyle gerçekleştirmektedir. İslam dinine göre intihar etmek büyük günahlardan olduğuna göre hangi ruh haliyle intihar bombacısı olunmaktadır. Konuyla ilgili olarak Nevzat Tarhan, intikam arzulayan, haksızlığa uğradığına inandırılan, sosyal ve politik bir ideal hedefiyle koşullandırılan antisosyallerin dünyanın geleceği için tehdit oluşturduklarını söylemektedir. Radikal dini terör örgütleri üyelerine dünya için maddiyat ahret için ise cennet vaadinde bulunmaktadır (Arslan, 2016, 177-218).

Bu medreselerin çoğu, savaş dullarını ve onların küçük çocuklarını hedef alarak ağına düşürmeye çalışmış, çocukların savaş nedeniyle babasız kaldıklarını bilerek ücretsiz eğitim almalarını sağlamıştır. Arap bölgelerinden El Kaide tipi terör ağları Çeçenistan'da çoğu yerde cami ve medrese inşa etmede aktif olmuştur. Günümüzde bu camiler ve medreseler Ruslar tarafından kapatılmaktadır (Anne ve Akhmedova, 2006).

3. Çeçen Çatışmasında Kadın İntihar Bombacıları: Kara Dullar

1999'da ikinci Rus-Çeçen savaşının başlamasından sonra, 2000 yılından bu yana, Rusya topraklarında en az 52'si kadın intihar bombacısı olmak üzere toplam 133

intihar bombacısının yer aldığı 87 terör eylemi gerçekleştirilmiştir, Bu saldırılar sonucunda 1.325 kişi hayatını kaybetmiş, 3.282'den fazla kişi ise çeşitli şiddetlerle yaralanmıştır. Rusya'da ilk intihar saldırısı gerçekleştiren kişinin Khava Baraeva adlı bir kadın olduğu belirtilmelidir. 6 Haziran 2000'de, patlayıcı yüklü bir kamyonu Çeçenya'nın Alkhan-Yurt kentindeki komutanın ofisine sürmüştür. Çeçenya en fazla intihar saldırısının gerçekleştiği yer olurken, Dağıstan ikinci sırada yer almıştır (Узел, 2020).

Bu tür saldırılar, ikinci Rus-Çeçen savaşının damgasını vurmuş ve gazeteciler kadın intihar bombacılarına “kara dullar” lakabını takmıştır ki bu tam olarak doğru değildir. Örneğin Naida Asiyalova örneğinde, dul ya da eski eş olmadığı için geçerli değildir, daha çok bir eştir. Tüm kadın intihar bombacılarını kocalarının intikamını almış kadınlar olarak göstererek, gazeteciler bu fenomeni aşırı basitleştirmiştir. Aşağılama ve istismarın intikamından çok daha karmaşıktır. Kadınlar uyuşturucu veya kocalarının etkisi altında bu eylemleri gerçekleştirmemektedir. Hem erkek hem de kadın intihar bombacıları, fedakarlık eyleminin doğruluğuna inanmaktadır. Şehadeti Allah'a inancın en yüksek ifadesi olarak benimserler ve böylece masum insanları öldürdüklerinin tam olarak bilincinde olarak cinayet işlemektedirler. Onlara göre kurbanlar, Müslüman toplumun kurtuluşunu elde etmek gibi daha yüksek bir misyon için bir tür fedakarlıktır. (Vatchagaev, 2013).

Kadınlar eylemi yaptıklarında sonuçta ortaya çıkan propaganda genellikle onların eylemlerinden çok kadınlarla ilgilidir. Rusya ile çatışmaya giren Çeçen kadınların durumu bu dinamiğin en renkli örneklerinden biri olabilir. Ekim 2002'de Dubrovka Tiyatrosu'nun rehin alınmasına kadar, Çeçen kadınları öncelikle Rus-Çeçen ihtilafının kurbanları olarak görülüyordu. Rus ve Batı basınında, tiyatro baskınına karışan Çeçen kadınlar, bazen aynı portrede, kısır, sempatik, güçlü, fanatik, aptal ve zayıf olarak ortaya çıkmıştır. Kadın Çeçen teröristlerin iki medya tasviri özellikle ilgi çekicidir. Biri biraz sempatik “kara dul, Hayatındaki erkeklerin ölümü sonucunda teröre zorlanan bir kadın intihar bombacısı. Diğeri ise Çeçen erkekler tarafından uyuşturulan, tecavüze uğrayan veya teröre kandırılan bir kadın olan “zombi” dir. Çeçen terörist liderlerin kadın saldırılarının ürettiği propagandayı ne ölçüde anladıkları veya kontrol ettikleri belirsizdir. Dubrovka ve Beslan'ın rehin alınması gibi bazı durumlarda, kadınların hem silah hem de mesaj olarak kullanılmasına oldukça yatkın görünmüştür. Bireysel intihar saldırıları gibi diğer durumlarda, Rusya ve diğerlerinin hikayeyi anlatmasına izin vermiştir. Nadiren kadınlar kendi adlarına konuşmaktadır. Yakalanan kadın teröristlerin hikayeleri bile, ağırlıklı olarak erkek güvenlik servisleri tarafından filtrelenmiş; bu da, kadınların güdüleri, katılımı ve terörist faaliyetlerdeki rolleri hakkındaki gerçeğin, kamusal alanda nasıl anlaşıldıkları hakkında yaratılan hikayelerden daha az önemli olabileceğini göstermiştir. Çeçen çatışması 1999'da yeniden başladığında, Şamil Basayev ve Movzar Barayev gibi Çeçen komutanlar Rus askeri ve sivil hedeflerine karşı rehin alma, altyapı bombalama, Rus hedeflerine yönelik intihar bombacılarını kullanma gibi birtakım taktikler kullanmıştır (Sjoberg ve Gentry, 2011, 83-95).

Çeçen isyanı 2009'da sona ermiş ve Grozni şehri küllerinden yeniden doğmuş olsa da, kadın teröristler saldırılara katılmaya devam etmiş ve Olimpiyatların güvenliğini tehdit etmiştir. Volgograd şehri bu terörist faaliyeti tüm gücüyle yaşamıştır. 2013 yılının

Ekim ve Aralık ayları arasında kadınlar, kendilerini havaya uçurarak üç intihar saldırısı gerçekleştirmiştir. Bazı Çeçen kadın teröristler sevdiklerini kaybetmenin intikamını almak için Soçi'de kan döküleceğini iddia eden videolar yayınlamışlardır. Böylece Kara Dul destanı bir kez daha Rusya'yı ve dünyayı etkilemiştir. Kara dulların kim olduğu ve terimin nereden geldiği önemlidir. Yakın tarihte "Kara Dul", hayatlarında erkeklere yönelik suçlar işleyen cani kadınları tanımlamak için kullanılır hale gelmiştir. Kara dul örümceğinin çiftleştikten sonra erkek kurbanını zehirleyerek onu acılı bir ölüme terk etmesi gibi, Kara dul olarak tanımlanan bir kadın da suçunu işlerken güya zalim ve intikamcıdır (Toto, 2015, 24). Moskova Tiyatrosunu rehin alan yaklaşık 60 saat süren eylemde Movsar Barayev liderliğindeki teröristler, Rusya'nın Çeçenistan'daki savaşı durdurmasını ve bir hafta içinde geri çekilmeye başlamasını istemiş ve aksi halde binayı havaya uçuracaklarını bildirmiştir. Rus medyasında bu terim 43 teröristin neredeyse yarısını oluşturan siyah kıyafetler giyen kadınlarla birlikte gündeme gelmiştir (Hürriyet, 26 Ekim 2002).

Teröristler halk için propaganda videosu çekerken ve saldırılar gerçekleştirirken genellikle tam boy siyah başörtüsü giymektedir. Ek olarak bu terim Çeçen Savaşı'nda birçok teröristin eşlerini veya sevdiklerini kaybettiği için Çeçen kadınların üzüntü ve kederini anlatmak içindir. Bu nedenle bu etiket Çeçenya'daki kadın terörizminin duygusal bileşenini vurgulamaktadır ve Çeçen kadın teröristlerin çılgın, çaresiz dullar olduğu etiketini eklemektedir. Çeçenya'da kadın terörünün yükselişinden bu yana, çok sayıda bilim insanı ve gazeteci Çeçen kadınları terör örgütüne bulaşmalarına neyin sebep olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Rus medyası tarafından geliştirilen "İntikamcı Teorisi" kadınların intikam almak için terör örgütlerine çekildiğini ima ederek "Kara Dul" ismini öne çıkartmaktadır. Kadınların, "bütün ailem öldürüldü, bütün çocuklarımı toprağa verdim, gidecek hiçbir yerim yok" gibi benzer hikayeler anlattığını söyleyen medya tarafından kadınların terörizme yönelmesindeki en önemli nedeninin intikam olduğu aktarılmıştır. İntikamcı Teorisi daha çok kadının karar verme gücünü elinden almak ve Çeçen terör örgütlerini gayrimeşru kılmak için kullanılmaktadır (Toto, 2015, 25).

Ancak tüm bunlar, 'sıradan' Çeçen intihar bombacılarının, özellikle de kadınların, Rus hükümetini devirmek ve finansman sağlamak için iyi tasarlanmış bir stratejinin parçası olduğu anlamına gelmemektedir. Kadın intihar teröristleri planlayıcı değil, yalnızca cellatlardır. Böylece şu soru ortaya çıkıyor: Neden çok sayıda Çeçen gönüllü oluyor veya intihar teröristi olmaya razı oluyor? Son on yılda ülkelerinin neredeyse tamamen yok olmasına tanık olan Çeçen halkı, ölçülemeyecek kadar acı çekmiştir. Bu küçük dağ ulusu, yaklaşık 180.000 Çeçen'in öldürüldüğü ve 300.000'den fazla kişinin yerinden edildiği apokaliptik bir demografik krize katlanmıştır. Bu akıl almaz rakamlar, son on yılda her iki Çeçen'den birinin öldürüldüğü veya evlerinden sürüldüğü anlamına gelmektedir. Dahası, Çeçenya'nın şehirleri moloz haline getirilirken çevresel felaketin boyutu henüz tam olarak anlaşılacak değildir. Bugün Çeçenya'da yaşayan her bir kişi, kanlı çatışmadan derinden yaralanmıştır. Çeçenya'daki pek çok kişi gibi, kimliği tespit edilen Çeçen intihar bombacılarının çoğu (özellikle kadınlar) sevdiklerini ya savaşın kendisinde ya da Rus 'temizleme' operasyonlarında kaybetmiştir. Rus-Çeçen savaşının dehşetinden -sistemik işkence, zorla tahliye, yargısız infazlar, tecavüz ve Rus askerlerinin elindeki adam kaçırmalar- onlar veya

onlara yakın olanlar değişmez bir şekilde etkilenmişlerdir. Bu tür koşullar, aksi takdirde 'normal' bireyleri intihar bombacılarına dönüştürebilecek öfke, umutsuzluk ve umutsuzluk duygularını kışkırtma konusunda doğal bir eğilime sahiptir (Reuter, 2004).

Çeçen intihar saldırılarının sıklığının Çeçenya'daki sivillere yönelik şiddet döngüleri ile yakından ilişkili olduğunu belirtmek önemlidir. Bununla birlikte, tek başına alınan umutsuzluk genellikle intihar saldırısını başlatmak için yeterli değildir. Binlerce Çeçen kadın sevdiklerini kaybetti ve binlercesi de evsiz ve işsiz kalmıştır. Çeçen intihar saldırılarının yaklaşık %70'i kadınları içermektedir. Öte yandan erkekler, şaşırtıcı derecede düşük bir oranda Çeçen intihar teröristlerini oluşturmaktadır. Çeçen intihar bombacılarının sadece %25'i erkekken, intihar bombacılarının dörtte biri hiçbir zaman cinsiyete göre tanımlanmamıştır. Kadın intihar saldırılarının baskınlığı, dünyadaki diğer intihar terörü kampanyalarının cinsiyet dağılımıyla karşılaştırıldığında şaşırtıcıdır. Birinci Filistin intifadası sırasında, tek bir kadın intihar saldırısı vakası yoktu, ikinci intifadada ise daha adil kadın üyeler saldırıların sadece %5'ini gerçekleştirmiştir. Sri Lanka örneğinde, LTTE teröristlerinin yaklaşık 1/3'ü kadındı. Nabi Abdullayev'in de belirttiği gibi, Çeçen isyancı intihar terörü birimi yapısı, kadınların sadece cellat olarak hareket ettiği Hamas'inkine benzemektedir. Gayrimüslim gruplarda Tamil Kaplanları veya Japon Kızıl Ordusu gibi, kadınlar genellikle liderlik ve karar alma pozisyonlarını işgal etmektedir (Reuter, 2004).

Savaşın yarattığı stresin bir sonucu olarak da, Çeçen kadınlar büyük ölçüde etkilenebilmiş ve bu çevrede bir intihar görevi gerçekleştirmeye hazır hale gelmiştir. Örgüt, sevdiklerinin ölümüne neden olduğu için Ruslara karşı yoğun bir nefret aşılacaktır. Dış dünya, iyi ve kötü terimleriyle şekillenirken bunu yoğun bir dinsel telkin takip etmiştir. Kızların hepsi dindar değil, çoğu laik ortamlarda, mini etek giyerek, rock'n roll dinleyerek ve Amerikan filmleri izleyerek büyümüşlerdir ve okur yazar oranları yüksektir. Çeçen kadınları şehit olmaya ikna etmek için Kuran'ı kasten yanlış yorumlamaktadırlar. Kadınların çoğu geleneksel geniş ailelerde büyümüştür. Onlara örgüt tarafından ailelerin geleceği için tek umutlarının onlar olduğu ve eylemlerinin tüm klanı kurtaracağı söylenmiştir. Kadınların yeni yoldaşları, kızların ailelerine kızlarının fedakarlığı için binlerce dolar vaat etmiştir. Psikolojik süreç için kadınlar kimseyi tanımadıkları kapalı bir ortama yerleştirilmektedir. Bazı kadınlar asi kampındaki hayatın macera dolu olacağını düşünmektedir. Artık hayattan korkan köylü kızları değil, yoldaşları tarafından saygı duyulan ve toplulukları tarafından kutlanan savaşçılara ve geleceğin kahramanlarına dönüştürüleceklerdir. Çeçen kadın intihar bombacıların tamamı bu profile uymasa da, çoğunluğu otuz yaşın altındaydı. Rus askerlerine karşı verilen savaşta veya Rus güvenlik servisleri tarafından Çeçen sivillere yönelik acımasız tasfiyelerde hepsi akrabalarını kaybetmemiş olsa da, birçoğu temizleme operasyonları sırasında acı çekmiştir. Hepsi Rus ordusu tarafından tecavüze uğramadı, işkence görmedi ancak hepsi işgal altındaki aşağılanma hikayelerini anlatmıştır. İkinci Çeçen Savaşı'ndan başlayarak, Çeçen toplumunun normlarının ve neyin ne olduğuna dair beklentilerin olduğu yeni bir kültür ortaya çıkmıştır. Birçok kadın, şehitlik operasyonunun en iyi seçenek olduğuna inanmıştır. Zorlanmış bir intihar bombacısı, "mesleki olarak uygun değil ve operasyonu her an patlatabilir." Çeçen kadınlar kadınlar gönüllü olarak ölüme gitmektedir (Bloom, 2011, 40-67).

Kara Dullar görevlerini yerine getirirken saldırılarda çeşitli intihar metodolojileri kullanmıştır. Bu çerçevede askeri ve hükümete ait tesislerde büyük ölçekli saldırılar gerçekleştirmek için patlayıcılarla dolu Rus askeri kamyonları popüler olmuştur. Plastik patlayıcı, el bombası ve TNT, bu cihazlar ayrıca tipik olarak somunlar, civatalar, metal şeritler ve/veya maksimum zayıt vermek için bilyalı rulmanlardan oluşmuştur (The Guardian, 29 Aralık 2002). Bu iki yöntem ek olarak, intihar saldırganları daha küçük araçlar ve ev yapımı patlayıcılarla dolu çantalar kullanmışlardır (The Guardian, 17 Kasım 2018).

Sonuç

Kadınları intihar saldırganı olarak kullanmak terör örgütlerinin şok etme, korkutma ve dikkat çekme amacını yerine getirmektedir. Bir organizasyon için kadın intihar bombacılarını kullanmanın avantajı basitçe taktiksel olabilir, şüpheden daha kolay kaçınılırlar veya stratejik olabilir. Terörist grupların amaçları şok etmek, korkutmak ve mümkün olduğu kadar çok dikkat çekmektir. Kadınları kullanmak, tüm bu hedeflere ulaşmanın çok etkili bir yolu olmuştur.

Çeçen kadınların teröre katılımı dünyanın diğer bölgelerine kıyasla, görsel ve organizasyonel nedenlerden dolayı sektörler için bir anomalidir. Bölgenin aykırı değer olmasının nedeninin çoğu medyanın yarattığı “Kara Dul” damgasının çok ses getirmesi ve terörist lideri cesaretlendirmesidir. Saldırılarda kadınların kullanılmasıyla korku oluşturulup verimli sonuçlar alınmasının farkına varılmıştır. İntihar bombacısı olarak çok aktif olan Çeçen kadınlar eylemlerinde zorlanmış, uyuşturulmuş ve başka bir şekilde kandırılmış olmanın aksine milletlerinin düşmanı olarak gördüklerine karşı sosyal adaleti ve intikamı uygulamak temelinde terörist olmuşlardır. Çeçen kadınların çoğu yakın ailelerinde veya tümünde şiddetli ölümlerle derin kişisel travmaya uğramış ve yaslı olmaları terörist olmalarında etkili olmuştur. Fakat tek başına travmanın onları motive ettiği düşünülmemiştir. Örgüt tarafından benimsenen terörü teşvik eden bir ideoloji kadınların harekete geçmesinde etken olmuştur. Vahhabi'nin şiddetli cihatçı ideolojisine göre, şehit olmaya çalıştıklarına inanarak eylemleriyle cennete gidecek, sevdiklerine kavuşacak ve nimetlerinden yararlanacakları düşüncesi Çeçen kadınları dini olarak da motive etmiştir.

Rus kolluk güçlerince sert müdahaleye maruz kalan ve öncelikle sosyo-psikolojik olarak hazır olan Çeçen kadınların terör eylemlerine katılım süreçleri hızlanmıştır. Karadulların saldırılarına karşı Rusya'nın tepkisinin yükünü ise aileler çekmiştir. Kadın teröristlerin akrabaları zulüm görmekte, kaçırılmakta ve öldürülmektedir. Rus yetkililer ayrıca Dubrovka'dan itibaren tespit edebildikleri tüm teröristlerin evlerini de yıkmıştır. Ruslar resmen savaşın bittiğini ilan edebilirler ancak Çeçen özerkliği sorunu çözülene ve Çeçen kadınları hedef almaktan vazgeçilene kadar, her zaman öldürmeye istekli genç kadınlar olacaktır.

KAYNAKLAR

Altun, Altun (2016). "Uluslararası Terörist Bireylerin ve Grupların Sosyo-Psikolojik Profilleri", VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 1-3 Aralık, ODTÜ-Ankara.

Amnesty, Amnesty International Report 2001, (2001).
<https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/POL1000012001ENGLISH.pdf>
(Erişim Tarihi 05.11.2021).

Arslan, Hüseyin (2016). "Küreselleşme Ve Din İlişkinin Yeni Ürünü: Din Motifli Küresel Terörizm", Güvenlik Çalışmaları Dergisi, 18(1),177-218.

Banner, Francine, (2008). "Mothers, Bombers, Beauty Queens, Chechen Women's Roles in the Russo-Chechen Conflict", Culture&Society, Summer/Fall.

Bloom, Mia (2011). Bombshell: Women and Terrorism, University of Pennsylvania Press.

Bloom, Mia (2005). Dying to kill: The Allure of Suicide Terror. Columbia University Press.

Bloom, Mia (2016). "The changing nature of women in extremism and political violence"
<http://f3magazine.unicri.it/?p=1093> (Erişim Tarihi 16.07.2021).

Büyük Ansiklopedi. Çeçenler (1990). Cilt 3, Milliyet Yayınları.

Cunningham, Karla J. (2003). "Cross-regional trends in female terrorism." Studies in Conflict and Terrorism, 171-195.

"Chechnya: Woman blows herself up at checkpoint in Grozny" (17.11.2018).
<https://www.theguardian.com/world/2018/nov/17/chechnya-woman-blows-herself-up-at-checkpoint-in-grozny> , (Erişim Tarihi 06.08.2021).

CRS Report for Congress, Bringing Peace to Chechnya? Assessments and Implications .(2006). <https://www.everycrsreport.com/reports/RL32272.html> (Erişim Tarihi 28.07.2021).

Çalışkan, Görkem ve Varol, Hatice .(2020). "Ütopyadan Distopyaya: Terör Örgütünde Kadın Olmak", <https://www.teram.org/icerik/utopyadan-distopyaya-teror-orgutunde-kadin-olmak-103> (Erişim Tarihi 08.07.2021).

"Dakika Dakika Tiyatro Baskını" (26.10.2002).
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dakika-dakika-tiyatro-baskini-38425336> (Erişim Tarihi 09.07.2021).

Danish Immigration Service (2015). Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations, Copenhagen, January.

Demirel, Murat (2020). "Bir Uluslararası Güvenlik Sorunu Olarak Terörizm", Hakan Karaaslan ve Murat Demirel (Edt.), Nobel, Ankara, 113-166.

Eager, Paige (2008), *From Freedom Fighters to Terrorist: Women and Political Violence*, USA: Ashgate Publishing.

Elder, Miriam (29.03.2010). "Moscow bombings blamed on Chechnya's Black Widows", <https://www.theguardian.com/world/2010/mar/29/black-widows-women-moscow-bombings> (Erişim Tarihi 06.08.2021).

Garmatorava, Viktoriya (2010). *Soğuk Savaş Sonrası Kafkaslarda Terörizm ve Rusya Federasyonu'nun Görüşleri*, Ankara Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Gülşen, Halit (2019). "İntihar Saldırıları Üzerine Bir İnceleme: Çeçen İntihar Eylemleri", *Güvenlik Stratejileri*, Cilt:15, Sayı:30, 353-377.

Hoffman, Bruce (1999). *Inside Terrorism*. 1999, NY: Columbia Univ. Press.

Hudson, A.R. (2002). *Who Becomes A Terrorist And Why*. USA: The Lyons Press.

Kidwai, Rasheed (2021). "When LTTE struck as Rajiv Gandhi was trying to make a political comeback" <https://www.indiatoday.in/news-analysis/story/ltte-struck-rajiv-gandhi-was-trying-to-make-political-comeback-1805103-2021-05-21> (Erişim Tarihi 05.11.2021).

Koyuncu, Çiğdem Aydın (2011). "Chechen Female Suicide Bombers Within the Framework of Feminist International Relations Approach: An Analysis on the Basis of Contradictions", *Alternative Politics*, Vol. 3, No. 2.

Köksal, Hilal (2010). *Rivayetler Işığında Hz. Peygamber Döneminde Gündelik Hayat Ve Kadın*, Ankara Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Laqueur, Walter (2004). *No End to War: Terrorism in the Twenty-first Century*, Continuum International Publishing Group.

Laqueur, Walter (1999). *The New Terrorism*, Oxford University Press, New York, USA.

Mango, Andrew (2005). *Türkiye'nin Terörle Savaşı*, Çev. Orhan Azizoğlu, Doğan Kitap, İstanbul.

"Narodnaya Volya", <http://www.encspb.ru/object/2804022444?lc=en> (Erişim Tarihi 02.11.2021).

Peresin, Anita and Alberto Cervone (2015): 'The Western Muhajirat of ISIS' *Studies in Conflict and Terrorism*, 38(7), 495-509.

"Reign of Terror", *Britannica*, <https://www-britannica-com.translate.goog/event/Reign-of-Terror> (Erişim Tarihi 30 Ekim 2021).

Reuter, John (2004), *The American Committee for Peace in Chechnya : "Chechnya's Suicide Bombers: Desperate, Devout, or Deceived?"* <https://www.refworld.org/pdfid/4d4698ff2.pdf> (Erişim Tarihi 06.07.2021).

Roberts, Michael (1996). "Filial devotion in Tamil culture and the Tiger cult of martyrdom." *Contributions to Indian Sociology*, 245-272.

Sanchez, Sergio Edward (April 2014). "The Internet and the Radicalization of Muslim Women", DOI:10.13140/2.1.1768.0320 (Erişim Tarihi 09.07.2021).

Schweitzer, Yoram (19 October 2003). "A Fundamental Change in Tactics" <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2003/10/19/a-fundamental-change-in-tactics/8bbb97e5-5b9d-43b0-8152-dbd13e611baa/> (Erişim Tarihi 05.11.2021).

Sjoberg , Laura ve Gentry, Caron E. (2011). "Zombies versus Black Widows: Women as Propaganda in the Chechen Conflict", (Ed.) Laura Sjoberg and Caron E. Gentry, Women, Gender, and Terrorism, University of Georgia Press, 83-95.

Speckhard, Anne ve Akhmedova, Khapta (2006). "The New Chechen Jihad: Militant Wahhabism as a Radical Movement and a Source of Suicide Terrorism in Post-War Chechen Society" Democracy & Security 2:1-53.

Tanrısever, Oktay F (2013). "Rusya'nın Orta Asya'da Sarsılan Hegemonyası Ve Afganistan Politikası: Moskova'nın Orta ve Güney Asya'ya Dönük Değişen Yaklaşımının Temelleri ve İnkilemleri", M.Turgut Demirtepe ve Güner Özkan (Der.) , Uluslararası Sistemde Orta Asya Dış Politika Ve Güvenlik, Usak Yayınları, Ankara, 1-25.

"The Reign of Terror", Alpha History, <https://alphahistory.com/frenchrevolution/reign-of-terror/> (Erişim Tarihi 30 Ekim 2021).

Toto, C. (2015). "Behind the Veil: A Study of Chechen Black Widows Web". Elements, 11(1). <https://doi.org/10.6017/eurj.v11i1.8817> (Erişim Tarihi 09.07.2021).

Turner, Kathleen (14 Aralık 2015). "Femme Fatale: The Rise Of Female Suicide Bombers", <https://warontherocks.com/2015/12/femme-fatale-the-rise-of-female-suicide-bombers/> (Erişim Tarihi 11.07.2021).

Vatchagaev , Mairbek (2013). Volgograd Suicide Bombing: Were the Sochi Olympics the Real Target? Eurasia Daily Monitor Volume: 10 Issue: 191, <https://jamestown.org/program/volgograd-suicide-bombing-were-the-sochi-olympics-the-real-target/> (Erişim Tarihi 06.07.2021).

Waldman, Amy (2003). "Masters of Suicide Bombing: Tamil Guerrillas of Sri Lanka", <https://www.nytimes.com/2003/01/14/world/masters-of-suicide-bombing-tamil-guerrillas-of-sri-lanka.html> (Erişim Tarihi 04.08.2021).

Walsh, Nick Paton (2002). "Chechnya suicide bombers 'used Russian military links'", <https://www.theguardian.com/world/2002/dec/29/russia.chechnya> (Erişim Tarihi 06.08.2021).

Узел, Кавказский (2020). "Террористические акты, совершенные террористами-смертниками на территории РФ", Источник: <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/224438/> (Erişim Tarihi 04.08.2021).

Zedalis, Debra D. (2004). Female Suicide Bombers, <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA424180.pdf> (Erişim Tarihi 12.07.2021).